

FORMULARZ KWERENDY INSTYTUCJI MUZEALNYCH

Projekt „Muzea w polskiej kulturze pamięci (do 1918 r.): wczesne instytucje muzealne wobec muzeologii cyfrowej”

finansowany ze środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego
w Ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki 2015.

INFORMACJE OGÓLNE:

Lokalizacja: Miejscowość / Region / Kraj

Wilno / Cesarstwo Rosyjskie, ob. Litwa

Tytuł/pełna nazwa instytucji:

Muzeum Starożytności i Artystyczno-Przemysłowe inż. Antoniego Brodowskiego

Typ instytucji: muzeum publiczne, zbiory muzealne instytucji lub organizacji (biblioteka, towarzystwo naukowe), kolekcja prywatna

muzeum prywatne

Opis instytucji/skrócony (wg wzoru: typ instytucji, charakter zbiorów):

Daty działalności / zakres czasowy:

10 VI (lub 28 V) 1906 - V 1909; 1910-1914

Dostępność

Typ relacji instytucji wobec pamięci

Rodzaj pamięci

INFORMACJE HISTORYCZNE:

Zmiany w nazwach:

"Muzej Brodowskiego kolekcji drewnostej i riedkostej"

Misja muzeum/ założenia kolekcjonerskie/ cele działalności

Z zachęcających do odwiedzenia muzeum anonsów wynikało, że kolekcję winien obejrzeć każdy "oświecony wilnianin z dużą dla siebie korzyścią naukowo-kulturalną".

Zakres terytorialny (zawarty w misji muzeum)

Założyciele/ właściciele: osoby lub instytucje (podstawowe dane biograficzne lub krótka charakterystyka)

Antoni Brodowski (1859–1928) syn Rafała, osiadł w Wilnie około 1895 roku. Został zatrudniony jako urzędnik wileńskiego okręgu inżynierskiego, zajmującego się nadzorem i budową mostów, dróg oraz obiektów o znaczeniu strategicznym. Całe życie Brodowski oprócz pracy zawodowej poświęcił swojej pasji, czyli gromadzeniu zabytków historycznych, okazów archeologicznych i dzieł sztuki. W 1916 r. otrzymał medal srebrny mały za zbiór starych haftów paciorkowych

Pracownicy: opiekunowie, dyrektorzy, kustosze, muzeolodzy (podstawowe dane biograficzne, ważniejsze osiągnięcia)

Organizacje związane z muzeum oraz działające przy muzeum (krótka charakterystyka, najważniejsze postaci, historia, datowanie)

brak danych

Szczegółowa historia instytucji

Muzeum otwarte zostało w niedzielę 10 czerwca 1906 roku. Nad wejściem do bramy znalazł się stosowny szyld o treści: "Muzej Brodowskiego, kolekcji drewnostej i riedkostej" (ówczesna prasa polska pytała, czemu nie było napisu polskiego). Bilety kosztowały po 25 kopiejek dla dorosłych i 15 dla dzieci. Z zachęcających do odwiedzenia muzeum anonsów wynikało, że kolekcję winien obejrzeć każdy "oświecony wilnianin z dużą dla siebie

korzyścią naukowo-kulturalną". Pierwszą siedzibą (1906-1909) muzeum Brodowskiego były trzy pokoje wynajmowane w domu Pawła Bertholda na ulicy Zawalnej 21 (obecnie ul. Pylimo). W salach eksponowane były "zabytki cywilizacji prastarej", prawdziwe dzieła sztuki, numizmaty, autografy, ryciny, malatury, pieczęcie, rzeźby, porcelana, tkaniny, okazy skamieniałości, paleontologiczne i mineralogiczne.

W 1907 roku, Antoni Brodowski rozmawiał w Magistracie z ówczesnym prezydentem Michałem Węstawskim, iż gotów jest oddać swoje zbiory do Muzeum Miejskiego. Piękna inicjatywa, tym bardziej, że wśród zabytków sporo było związanych z samym Wilnem. Do przekazania kolekcji ostatecznie nie doszło.

Po kilku latach Muzeum Brodowskiego przeniosło się do lokalu w domu Kinkulkina na ulicy Wielkiej 17 (obecnie Pilies g. 17). Właściciel szukał wciąż lepszej lokalizacji i - przede wszystkim - tańszego czynszu. Ówczesna ulica Wielka była doskonałym punktem dla funkcjonowania muzeum, ale po dwóch latach właściciel, zrezygnowany brakiem dochodów, zamknął je dla publiczności w maju 1909 roku. Powód był oczywisty: "zbyt małe zainteresowanie społeczeństwa". Zanim jednak zamknął swoją instytucję, starał się przekazać zbiory jakiemuś towarzystwu filantropijnemu, które miało udźwignąć koszty utrzymania, a dochody z biletów przeznaczać na swoje cele. Jednak "usiłowania te spełzły na niczym" i Brodowski zdecydował się pewną część swojej kolekcji sprzedać.

Antoni Brodowski pozostawał jednakże otwarty na zainteresowanych i rok później znów wystawił swoje zbiory dla widzów, tym razem we własnym mieszkaniu na Bonifraterskiej 10 (w carskich czasach ulica nazywała się Siemienowska, obecnie jest to L. Stukos-Gucevičiaus 3 i 5). Aby zdobyć przychylność władz, ale też być może z własnych przekonań, właściciel stworzył tam specjalny dział pod tytułem "pamiątki wojny ojczyźnianej 1812 roku", na chwałę zwycięstwa Rosji nad Napoleonem. Muzeum Brodowskiego "wegetowało" tam przez pewien czas (do 1914 roku), a następnie także zostało zamknięte. Zbiory trafiły stamtąd do mieszkania A. Brodowskiego na ulicy Popławskiej.

W sierpniu 1915 roku, kiedy Rosjanie ewakuowało miasto przed nadejściem Niemców, Antoni Brodowski spakował najcenniejsze kasety z monetami, medalami i orderami oraz kilka skrzyń (zbroje, broń) i wyjechał do Witebska. 12 listopada 1918 r. Brodowski został dyrektorem Muzeum Prowincji Witebskiej, które opierało się na jego zbiorach.

ZBIORY

Charakterystyka zbiorów (wraz z danymi ilościowymi)

Wśród ok. 20 tys. eksponatów uderzała „niezwykła różnorodność okazów”. Znajdowały się „zabytki cywilizacji, wytworów stylowych wieków ostatnich, numizmatów i autografów, rycin, malatur, rzeźb, pieczęci, tkanin, wreszcie działy: paleontologiczny, mineralogiczny itd.”. Wyróżniała się kolekcja tkanin (XV–XVI) zwłaszcza słuckich, militaria, pieczęci, tłoków oraz zbiór około stu zegarów, numizmatów litewskich (tzw. rubli sztabowych) i dawnych polskich „od Ryksy poczynając” i przedmioty archeologiczne (w tym toporek brązowy i siekierka krzemiona „z wykopalisk litewskich”). Wśród eksponatów była np. zbroja mongolska z XIII wieku, siekierki i toporki o pochodzeniu celtyckim, święta rzeźba kamienna sprzed 1 800 lat, którą Antoni Brodowski zdobył z katakumb z czasów Trajana. W osobnym pokoju była imponująca kolekcja zegarów (od karetowych, przez korytarzowe i stołowe po kieszonkowe) od XVI do XIX wieku, w tym cały szereg wykonanych przez znakomitych zegarmistrzów i jubilerów (złotników) wileńskich (m. in. Freya, Falkenana, Jurkiewicza i Goławskiego). Chlubą zbieracza była jednak kolekcja monet: numizmaty rzymskie, greckie, syryjskie, a nawet ludów "znikłych już z powierzchni ziemi, a zamieszkałych niegdyś w południowej części Rosji". Z polskich pamiątek wyróżniano: barometr z 1756 roku, wykonany przez słynnego astronoma i rektora Uniwersytetu Wileńskiego Marcina Poczobutta-Odlanickiego i przepięknej roboty zegar z XVIII wieku, którego właścicielem był profesor chirurgii i okulistyki Konstanty Porcyanko. Wśród dzieł artystycznym był m.in. srebrny pas rycerski z portretem Stefana Batorego i sceną jego koronacji, portrety Kościuszki i Napoleona, obrazy ze scenami rodzajowymi, znakowane podpisami wybitnych artystów. Zbiór monet polskich od Piastów do Stanisława Poniatowskiego i z większych miast oraz monety litewskie w tym bite w Wilnie. W osobnym miejscu wyłożone były przedmioty z wykopów pod pomnik carycy.

Obiekty szczególne (o szczególnym znaczeniu symbolicznym, ważne dla nauki lub sztuki, komentowane, słynne)

Rzeźba „kamienna świętości z katakumb z epoki Trajana”, zbroja mongolska z XIII w., zbiór tkanin słuckich, ok. stu zegarów, „pas z portretem Stefana Batorego i epizodami z jego epoki”, portret Tadeusza Kościuszki i akwarela „z utrwaloną kampanią napoleońską”.

Strategia pozyskiwania zbiorów

Brodowski przede wszystkim kupował zbiory. “Ową uczciwość zbieracza przy kupnie starożytności podkreślano wielokrotnie, chociaż żałowano, że

liczne instytucje, takie jak polskie Muzeum Towarzystwa Przyjaciół Nauk, musiały z powodów finansowych ulec Brodowskiemu w przetargu". Jako carski inżynier miał wgląd do robót ziemnych na terenie guberni wileńskiej, grodzieńskiej i kowieńskiej. Pozwolono mu np. wydobyć rzeczy, jakie odkryto w wykopach pod pomnik carycy Katarzyny w pobliżu wileńskiej katedry.

Darczyńcy/Fundatorzy/Sprzedawcy (imiona i nazwiska, charakterystyka przekazanych darów/sprzedanych eksponatów; data)

- 1906 - kupił zbiór 379 "boratynek", polskich i litewskich miedzianych monet (z lat 1660-1666, z czasów króla Jana Kazimierza Wazy). Monety pochodziły z tzw. skarbu, odnalezionego przez jednego z pątników w Kalwarii Wileńskiej;
- 1907 - kupił od Stefani Baniewiczowej (zam. ul. Mostowa 19), której teściem był malarz i kolekcjoner Jan Baniewicz (zm. 1881) jego zbiory (poza obrazem pt. "Śmierć Władysława Jagiełły"). Pani Baniewiczowa wcześniej kalkulowała - wzorem Antoniego Brodowskiego - otworzyć prywatne muzeum;
- 1908 - kupił od córki Piotra Zelingiera zegar.

Ekspedycje naukowe organizowane przez muzeum

Jako carski inżynier miał wgląd do robót ziemnych na terenie guberni wileńskiej, grodzieńskiej i kowieńskiej. Pozwolono mu np. wydobyć rzeczy, jakie odkryto w wykopach pod pomnik carycy Katarzyny w pobliżu wileńskiej katedry.

Transfery zbiorów: data, okoliczności, zakres, ostateczna lokalizacja

1915 - część zbiorów została wywieziona do Witebska, gdzie do 1918 r. pozostawały zamknięte w skrzyniach. W październiku 1918 r. Brodowski zaproponował witebskiemu oddziałowi Oświecenia Publicznego przyjęcie tych zbiorów w depozyt, mogących stać się muzeum gubernialnym. 12 listopada wyznaczono lokal w dawnym klasztorze Bazylianów, a w końcu maja 1919 r. muzealia zostały tam przetransportowane. Według Władysława Zahorskiego (1858-1927), prezesa Towarzystwa Przyjaciół Nauk i dyrektora Muzeum TPN w styczniu 1916 roku Wacław Makowski, "opiekun" w Cyrkule (okręgu miejskim) VI z ramienia Milicji Obywatelskiej przyszedł do Zahorskiego z prośbą, aby zabezpieczyć zbiory, które pozostały w mieszkaniu Brodowskiego na ulicy Poptawskiej. Zahorski

oraz Makowski i Dziewicki stanowili komisję, która dokonała inwentaryzacji zbioru i eksponaty zaczęto przewozić do gmachu TPN na ulicy Lelewela w pobliżu Zielonego Mostu (dziś filia Muzeum Sztuki Litwy im. V. Kasiulisa). Meble, zegary szafowe, starodawne zamki oraz skamieniałości, okazy przyrodnicze, książki, ryciny, plany Wilna i innych miast, wreszcie szereg doskonale wykonanych gablot trafiło do TPN. W. Zahorski uznał je za niezwykle cenne z pozycji muzealnika.

Dziś część zbiorów znajduje się w Jeziorosach (lit. Zarasai) w Zarasų krašto muziejaus: <http://www.zarasumuziejus.lt/?p=1287>

WYSTAWY I DZIAŁALNOŚĆ POPULARYZATORSKA:

Wystawy stałe

Wystawy czasowe

Katalogi zbiorów i wystaw oraz przewodniki

brak do 1918

Inne publikacje (wydawane przez instytucję)

brak do 1918

Współpraca instytucjonalna (muzea, uczelnie, towarzystwa, administracja itd.)

Inicjatywą A. Brodowskiego było wypożyczenie setek okazów do żydowskiej szkoły rzemieślniczej na ulicy Nowej 3 (później ulica Gdańska, a obecnie Islandijos g. 3), gdzie służyły, jako wzory, podczas lekcji rysunku i projektowania zdobień, ale były też eksponowane przez co nazywane było filią Muzeum Brodowskiego.

Zasięg działalności (informacje o miejscu pochodzenia zwiedzających, komentatorów, autorów relacji itd.)

Bolesław Wieliczko, który zwiedzał muzeum w 1906 roku, pisał: "Czyżby nasze Wilno nie oceniło tej żmudnej, a zarazem ofiarnej pracy p.

Brodowskiego i odmówiło mu uznania i poparcia, które słusznie się należą?
Nie sądzę".

Zwiedzający (charakterystyka statystyczna, ważniejsze osobistości)

ŹRÓDŁA:

Bibliografia

- Antono Brodovskio** (1859-1928) kolekcija. *Antonas Brodovskis' (1859-1928) collection. Коллекция Антона Бродовского (1859-1928): parodos, vykusios katalogas*, 16 IV -2 VII 2015, red. Ilona Vaitkevičienė, Zarasų krašto muziejus Utena 2015;
- [b.a.], *Музей А.Р. Бродовского в Вильне*, "Исторический Вестник" 1909, nr 1, s. 412-413;
- [b.a.], *Muzea i biblioteki*, *Kalendarz Ilustrowany "Kurjera Litewskiego"* 1909, s. 88;
- [b.a.], *Muzeum*, „Kurjer Litewski”, 27 V (9 VI) 1906, nr 117, s. 2; on-line: <https://elibrary.mab.lt/handle/1/15364?show=full>
- Breżgo** Bolesław, *Muzea Witebskie*, „Ziemia” 1-15 VIII 1926, R. XI, nr 15-16, s. 232-240; on-line: http://ziemia.pttk.pl/Ziemia/Ziemia_NR_16_1926.pdf
- Buika** Marek, *Wileńscy kolekcjonerzy zabytków i pamiątek historycznych na przełomie XIX–XX wieku*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 2007, *Prace Historyczne*, z. 134, s. 81-90; on-line: <http://www.ejournals.eu/sj/index.php/PH/article/view/322/319>
- Narkowicz** Liliana, *Kolekcje i kolekcjonerzy. Zbiory i muzea wileńskie do II wojny światowej* [w:] *Literatura-Pamięć-Kultura. Prace ofiarowane prof. E. Feliksiak*, red. E. Sidoruk, Białystok 2000, s. 441–442;
- Ruszczyc** Ferdynand, *Dziennik*, cz. I: *Ku Wilnu 1894–1919*, opr. Edward Ruszczyc, Warszawa 1994, s. 180;
- S.**, *Nowe muzeum w Wilnie*, „Gazeta Wileńska”, 6 (19) VI 1906, nr 64, s. 2;
- S.**, *Nowe muzeum w Wilnie*, „Wędrowiec. Tygodnik Ilustrowany” 21 VII 1906, nr 29, s. 567;
- Шишанов** Валерий А., *Музей и нумизматическая коллекция А.Р. Бродовского* [w:] *Tarptautinė numizmatikos konferencija, skirta Lietuvos nacionalinio muziejaus 150-mečiui: Vilnius, 2006. International Numismatic Conference Marking the 150th anniversary of the National Museum of Lithuania: Vilnius, 2006. Международная нумизматическая конференция, посвященная 150-летию Национального музея Литвы: Вильнюс, 2006*, red.

D. Grimalauskaitė, (Lietuvos nacionalinio muziejaus biblioteka – 22), Vilnius 2010, s. 107–118;

Wołkanowski Waldemar, *Opowieści z dawnego Wilna (4): Muzeum Brodowskiego i Józek Farmazon*, "Wilnoteka" 14 sierpnia 2015: on-line: <http://www.wilnoteka.lt/artukul/opowiesci-z-dawnego-wilna-4-muzeum-brodowskiego-i-jozek-farmazon>

Жиркевич А., *По поводу музея Бродовского в Вильне*, "Исторический Вестник" 1909, nr 5, s. 782-784;

Žilėnas Vincas, *Antanas Bradauskas* [w:] *Kultūros istorikas, muziejininkas Vincas Žilėnas*, red. Rima Tumėnaitė, Vilnius 2011, s. 141-143;

Žilėnas Vincas, *Lietuvos kolekcininkai ir muziejininkai. 1. Antanas Bradauskas*, "Kultūros barai" 1983, nr 9, s. 65-66;

Archiwa / zespoły archiwalne / źródła / inwentarze / księgi gości

Warszawa, Biblioteka Narodowa, Zahorski W., „Moje wspomnienia”, t. I-IV, rkps II. 10.455.

Zasoby ikonograficzne (opis, lokalizacja)

Zdjęcie wnętrza muzeum:

Nowe muzeum w Wilnie, „Tygodnik Ilustrowany”, 21 VII 1906, nr 29, s. 567.

<http://bcu.lib.uni.lodz.pl/dlibra/doccontent?id=59>

Zdjęcie zbiorów w Witebsku:

Breżgo Bolesław, *Muzea Witebskie*, *Ziemia*, nr.16, 1926 s. 238, ryc. 149

http://ziemia.pttk.pl/Ziemia/Ziemia_NR_16_1926.pdf

Ciekawe cytaty

"**Muzeum.** Znany w mieście naszym zbieracz starożytności, p.Brodowskij, od jutra uczyni swe ładne zbiory dostępnymi dla ogółu. Muzeum mieści się na ul. Zawalnej, w domu gen. Bertholdta, gdzie już widnieje szyld "Muzej Brodowskiego kolekcji drewnostiej i riedkostiej".A gdzie szyld polski?"

„Kurier Litewski”, 27 V (9 VI) 1906, nr 117, s. 2.

<https://elibrary.mab.lt/handle/1/15364?show=full>

"Żałować wypada, że w muzeum p. Brodowsiego nie spotykamy nigdzie napisów polskich, lubo zbiory w dużej części obejmują zabytki kultury naszej." za: [b.a.], *Nowe muzeum w Wilnie*, „Tygodnik Ilustrowany”, 21 VII 1906, nr 29, s. 567;

<http://bcu.lib.uni.lodz.pl/dlibra/doccontent?id=59>

Wilno 17 VIII (1906)

"W muzeum Brodowskiego. Mile urządzone trzy niskie pokoje przy ulicy Zawalnej. zegary, kafle, monety etc. Rzeczy odnalezione przy zakładaniu pomnika Katarzyny. szkoda tylko, że napisy wyłącznie rosyjskie".

za: Ruszczyk Ferdynand, *Dziennik*, cz. I: *Ku Wilnu 1894–1919*, opr. Edward Ruszczyk, Warszawa 1994, s. 180.

UWAGI:

--

OPRACOWANIE:

Autor opracowania:

Anna Kornelia Jędrzejewska / Sławomir Majoch

Data sporządzenia karty:

2018

Wyjazdy studyjne w celu wykonania karty, daty:

--

METADANE* (wypełnia redaktor portalu)

TYTUŁ (Miejscowość-nazwa instytucji)	
LOKALIZACJA GPS	
KLASYFIKACJE	
DATA UTWORZENIA	
AUTOR WPISU/REDAKTOR/KOREKTOR	
RELACJE	
TAGI	

SYGNATURA	
PRAWA	